نالی و (ئەو) ڕێژکردنی جەستەی مەستوورە

پێشڕەو عەبدوڵڵا

سەرەتا

قەسیدەی مەستوورە یەکێکە لەو دەقانەی زۆری لەبارەوە وتراوە، کە هەموویان هەڵگری ڕوانینی جیاجیان لە بارەی ئەم قەسیدەیە لەوانە مامۆستایان (ڕێبوار سیوەیلی) و (حەمەی حەمە باقی) و چەندانی تر ، بەڵام ئەم خوێندنەوانە ڕێگەی ئەوەمان لێناگرن کە جارێکی تر ئەم دەقە بخوێنینەوە، چونکە شاعیرێکی وەکو نالی فرە ڕەهەندە و ئاوا بە ئاسانی خۆ بەدەست یەک ڕوانین و ڕاڤەوە نادات.

هەرچی ئەم کورتە باسەی ئێمەیە ڕوانینە بەدیدی دەروونشیکارییانە بۆ دەقی ئەدەبی بەگشتی، بەتایبەت شیعر لەناو دەروونشیکارییە ئەدەبییەکانیش (سیگمۆند فرۆید) ، چونکە لە خوێندنەوەی قەسیدەی مەستوورەدا زۆرێک لە تیورە دەروونییەکانی فرۆید بەدی دەکەین، کە وەک ماسی لەناو قەسیدەکەدا مەلە دەکەن . ئێمە لەم باسەدا هەوڵی نزیکردنەوەی دیوی ناوەوەی نالی و تیوری (ئەو)ی فرۆیدمان داوە .کە دڵنیام ئەم خوێندنەوەیەش دوا خوێندنەوە و دوا ڕێگا نییە لەسەر ئەم قەسیدەیە، بەو ئومێدەی توانیبێتم دەرگایەکی ترم کردبێتەوە .

١- ئەو Id

ئەگەرچی ئەو بۆ خۆی بەشێکە لەجەستە و سەر بەلایەنی بایەلۆژی مرۆڤە، بەڵام فرۆید لە ڕیزکردنی بەشەکانی دەروون لە مرۆڤدا بە بەشێکی سەرەکی لە قەڵەم دەدات. لە کاتێکدا هەموو هەوڵەکانی فرۆید بۆ ئەوە بوو کە لایەنی بایۆلۆژی لە مرۆڤدا جیا بکاتەوە لە لایەنی دەروونی لە مرۆڤدا هەروەک چۆن بەم جیاکردنەوەیەی توانی زانستی پزیشکی و زانستی دەروونناسیش لە یەک جیابکاتەوە. ڕیزبەندکردنی ئەو لە خانەی دەرووندا لای فرۆید، ئەو باوەڕەمان لەلا پتەو دەکات کە جەستە پەیوەندییەکی گەورەی بە دەروونی مرۆڤەوە هەیە و ناتوانین لە باسی دەرووندا جەستە فەرامۆش بکەین. بۆ باسکردنی ئەو «کۆگا و سەردابێکە پڕیەتی لە ڕەمەک و پێداویستییە فسیۆلۆژییەکان و کۆنترین بەشی کەسایەتییە، واتە کاتێک مرۆڤ لە دایک دەبێت تەنیا ئەم بەشەی هەیە و لە تەکیا لە دایک دەبێت و بە درێژایی ژیانیش هەر لە تەکیا دەمێنێتەوە و لە گشت بۆماوە و حەز و ئارەزووە ئاژەڵییەکان پێکهاتووە و دەبێت بە بەردی بناغەی کەسایەتی مرۆڤ» (١)، واتە (ئەو) لەگەڵ ئەوەی لە جەستەدایە و بەشێکە لە جەستە، بەڵام زیاتر وەک حەز و ئارەزوو و غەریزەکان هەیە، کە

نالی

لەناو مـرۆڤـدا بوونیــان هەیە، ئەم حـەز و ئارەزووانە دەتوانین بلێین شتانێکن، کە نەک بەتەنیا مرۆڤ بەڵکو ئاژەڵیش خاوەنیانە، بە مـانایەکی تر (ئەو) ئەو بەشـە ئاژەڵییە لە مـرۆڤدا کە ڕێسـا و یاسـاکـان ناناسێت و تێناگات لە شتەکان و هەموو هەوڵێکی خۆشی هەوڵە بۆ گەیشتن بە چێژ.

«فـرۆید ئەوەی سـەلماند کـە خـودی دنیـای (ئەو) لە قـۆناغی منداڵی مـرۆڤـدا باڵادەسـتـە و ئەم غـەریزە سـەرەتاییانە پاڵنەرن بۆ هەڵسوکەوتەکانی منداڵ، کە منداڵی بچووک هەوڵی جێبەجێبوونیـان دەدات و بە ڕاسـتـەوخـۆیی گـوزارشـتـیـان لێ دەکـات لەو پاڵنەرە شەڕانیانە بەبێ ئەوەی هەست بە پەشیمان بوونەوە، یان تەریق بوونەوە بکات و عـادەت و کـولـتووری جیـهـانی دەرەکی ناپارێزێت» (٢)

بەو مـانایەی (ئەو) لە قـۆناغەکـانی سـەرەتایی ژیانی مرۆڤدا زۆر ئازادە لە جێبەجێکردنی حەز و خولیاکانی خـۆی، مـرۆڤ لـەم بارەدا هەروەک ئاژەڵ وەهایە و چۆن هەردووکیـان گـوزارشت لەو شتانەی خۆیان دەکەن بەبێ ئەوەی ڕەچاوی عـادەت، یان یاسـا، یان هەر هێـزێکی دیکە بکەن. کـە لە واقـیـعی خـۆیاندا ڕووبەڕوویان دەبێـتـەوە، ئەگەر ئێـمـە ورد بینەوە لە (ئەو) لایەنێکی

هەیە جەستەییە، بەڵام لایەنێکی تری دەروونییە، ئەویش حەز و خـولیـاکـانن کە هەر ئەم حـەزانەیە وەک پاڵنەری سەرەکی کـار لە جووڵەی جەستەی مرۆڤ دەکـەن. لەپاڵ ئەوەدا کـە (ئەو) وەک کـۆگـا وایە کـۆمـەڵێک غـەریزە و ڕەمـەکی جـیـاجـیـای لە خـۆی گـرتووە کـە زۆر دژی یەکـتـریشـن، بەڵام بەم دژ و جـیـاوازیانەیان ناکـەونە بەرانبەری و یەکتر سڕینەوە.

«دوو جۆر لەپاڵنەر لەم ناوچەیەدا هەیە، پاڵنەرێکیـان ژیان دۆسـتـیـیـە، وەک داهێنان و دروست کـردن و خۆشەویستی لەگەڵ کۆمەڵێک حەزی تر، کە بە لیبدۆ (libdo) ناونراوە، کە ڕەهەندێک لە (ئەو) تایبەتە بە پێوەندییەکان و چالاکی و سێکسییەوە، بەڵام پاڵنەری دووەم مـەرگ دۆسـتـیـیـە وەک شـەڕانیـیـەت و مـردن و تێکدان و ڕووخـان کە پێی دەوترێت مـەرگ دۆستی، یان غەریزەی مردن» (٣).

واتە (ئەو) لەگـەڵ ئەوەی کـە یەک بەشـە لە دەروون، بەڵام لە ناوەوەی خۆیدا کـۆئەندامـێکە بۆ خـۆی، کـە پڕە لەشتی سەیروسەمەرە و جیاواز و دژ بەیەک، بەڵام ئەوەی سەیرە ئەم دژانە لەگەڵ یەکتردا ناکەونە ناو شەڕەوە، خۆ ئەگـەر وابوایە ئەوە مرۆڤ هەر خۆی بە خـۆی دەبووە هۆی لەناوچوونی خۆی، بەڵام ئەم ڕەمەکانە لە واقیعدا خۆیان دادەڕێژن. «لە ئەودا دژەکـان و نـاکـۆکـیـیـەکـان و ئەنتـیـتـێـزەکـان لە تەک یەکـتـرەوە بەئاشـتـی و سـازش بەردەوام دەبن، بەبێ ئەوەی کە لەگەڵ یەکتریدا پێوەندی، یان دژایەتی دروست بکەن» (٤)

بەڵام کـێـشـە و ململانێی مرۆڤ، یان خۆشـەویسـتی کاتێک بەرهەم دێت لە واقیعدایە، واتە کاتێک غەریزەی مـەرگ دۆستی لە مرۆڤێکدا دەردەکەوێت، لە واقـیـعدا لەگەڵ مـرۆڤێکی تردا، کە ئەویش لەو حـاڵەدایە کە ئەم غەریزەیەی تێدا دەرکەوتووە، ئەوە ئەم دوو مرۆڤە دەکەونە ناو شـەڕ و تێکدان و هەراوە، بۆ خـۆشـەویسـتـیش بە هەمان شێوە کار دەکات، یان جار هەیە خۆشەویستی لە مرۆڤێکدا دەردەکەوێت، بەڵام بەرانبەرەکەی جارێک هیچ حـاڵێکی نییـە، ئەم مـرۆڤـەی یەکـەمـە وا دەکـات ئەو غەریزەی خۆشەویستییە لەو بەرانبەرەیدا دەرکەوێت و هەردووکیـان دەکەونە ناو فەزای خۆشەویستییەوە، یان فـەزای سێکس، یان شـەڕ. شـتێکی ئاسـاییە کـاتێک مــــــرۆڤ بەهـۆی (ئەو)ـەوە هـەوڵ دەدات بۆ ئـەوەی

خۆشەویستی، یان هەر کارێکی دیکە، کە پێویستە ئەنجامی بدات. هەر وەک فرۆید دەڵێت: «کاتێک (ئەو) دەکۆشێت خواستێکی غەریزەیی خاوەن ئەدگارێکی ئیرۆسی، یان سانتۆسی بەسەر مرۆڤدا فەرز بکات، ئەوە سروشتترین و ئاسانترین بەرتەکی (من - ئیگۆ) سەروەری هەردوو ئۆرگانی بیرکردنەوە و ماسوولکە ئەوەیە بە کردارێک لە کردارەکان پێشوازی لەو خواستە بکات» (٥)

هەموو هەوڵەکانی (ئەو) لەسەر بنەمای چێژ خۆی بینا دەکات، واتە کاتێک مرۆڤ شەڕ دەکات، یان خۆشەویستی، یان سێکس، یان شتێک دروست دەکات، یان دەیرووخێنێت، هەمووی بۆ چێژە، فرۆید چێژ دەکاتە بنەمای جوولانی (ئەو) لەمرۆڤدا. «ئەو بە کۆگایەک دادەنرێت لە توانایی دەروونی کە لەسەر بنەمای چێژ ڕێ دەکات» (٦) (ئەو) لای فرۆید یەکەمین بەش و پلەی یەکەمی هەیە و دەکەوێتە پێش (من) و (منی باڵاوە)، هەروەها زۆر ئاژەڵیانە هەڵسوکەوت دەکات و شارستانی نییە، بەڵکو نارێکە و بێ سەروبەرە.

«زۆربەی بەشەکانی بە نێگەتیڤ ناو دەبرێت و لەگەڵ (من)دا لە دژایەتیدایە، (ئەو) سەرەتاییە، بەڵام من شارستانییە و نارێکوپێکە و ڕێکخراوە بنەمای لەزەت دەچەسپێنێت» (٧)

هاتنە دەری (ئەو) بۆ ناو واقیع و جێبەجێبوونی مرۆڤ لە دڵەڕاوکێ و دوودڵی ڕزگار دەکات، چونکە ئەگەر بنۆرین، ئەم غەریزانە خەیاڵ بۆ مرۆڤ دروست دەکەن و وادەکەن مرۆڤ ئارامی نەبێت، هەروەک چۆن غەریزەی سێکس خەیاڵ بۆ مرۆڤ دروست دەکات، بەمەش مرۆڤ تووشی شڵەژان دێت کاتێک ئەم وەسوەسەیە لەمرۆڤدا کۆتا دێت، کە ئەو غەریزەیە تێر بکات و ڕازی بکات.

«مەبەست لە بنەمای چێژ ئەوەیە مرۆڤ لە شڵەژان ڕزگار بێت، ئەگەرچی ئەمە یەکجاری نییە، بەڵام بۆ ساتێک مرۆڤ ئارام دەکات» (٨)

٢- (ئەو) و شیعر

بەوەدا ئەو نیشتەجێی ناو جەستەی مرۆڤە و واقیع یەکەمین وێستگە و دواهەمین وێستگەیەتی، هەروەها شیعریش خەمی جیهانێکە لە دەرەوەی واقیع و هەمیشە ڕەشماڵی خۆی لە جیهانی خەیاڵدا هەڵداوە، بۆیە ئێمە لە بەردەم دوو ڕەگەزی جیاوازداین، یەکیان لەسەر واقیع خۆی بینا دەکات، هەرچی شیعریشە لەسەر وەهم گەمەکانی خۆی درێژ دەکاتەوە، ئێستا با بزانین چۆن ئەم دوو ڕەگەزە دەکەونە ناو پێوەندی و چۆن لەپاڵ یەکتردا دادەنیشن.

سەرەتا ئەوەمان زانی (ئەو) سەردابێکە پڕە لەڕەمەک و حەز و ئارەزووەکان، کە بەبڕوای فرۆید زۆربەیان سروشتین و مرۆڤ کە هەر لەمنداڵییەوە خاوەنیانە.

ئەم کۆمەڵییەش لایەنی ئاژەڵی مرۆڤە و یاسا و کولتوور و ئادابەکان ناناسێت، بەڵام واقیع هەروا سادە و خۆش ڕێگا نییە. بۆ ئەوەی (ئەو) خۆی باوێتە ناو جیهانی هەستییەوە. بۆیە کۆمەڵەکەی ئەو لە واقیعدا تووشی چەپاندن و دەرکردن دەبن، بەڵام سروشتی مرۆڤ وەهایە هەمیشە جێگرەوەی بۆ حەزە لەدەست چوو و خەفەکراوەکان هەیە کە ئەویش جیهانی خەیاڵ.

لێرەوە شیعر دۆستایەتی خۆی لەگەڵ ئەودا دەست پێدەکات، وەک ئەوەی گرێبەستێک ببەستن بەوەی هەرچی لەئەودا چەپێنراو و شکایەوە شیعر بیگرێتە خۆی، ئیتر ئەم جۆرە لەشیعر، پڕە لەو هێزە مەرگ دۆستی و ژیان دۆستییانەی لەئەودا بوونیان هەیە.

«چالاکی ئەدەبی هیچ نییە جگە لە گوزارشتکردن لەو حەزانەی کە لە جیهانی شتەکاندا دانامرکێنەوە، بۆیە بۆ جیهانی وەهم و خەیاڵ بڵاوە دەکەن بۆ ئەوەی دایانبمرکێننەوە» (٩)

بەڵێ ! ئەدەب بەگشتی شوێنی خواستنی خواستنەکانە، جا جیاوازی نییە ئەم خواستانە خواستی دەروونی بن، یان بایۆلۆژی و جەستەیی، چونکە ئەم هەموو خواستانە خاوەنی گوشاری خۆیانن بۆ سەر مرۆڤ.

هەر بۆیە شاعیر لەیەک کاتدا نیشتەجێی نێوان دوو جیهانە، ئەویش جیهانی خواستە بەدیهاتووەکان و جیهانی خواستە بەدی نەهاتووەکان، ئەوەی بەدی دێت شاعیر وازیان لێدەهێنێت، بەڵام خواستە بەدی نەهاتووەکان شاعیر دەکەنە ئەو گەڕیدەیەی کە بۆ ناو ماڵی شیعر بیانگوازێتەوە. شاعیر ڕاگوزەرە لەنێوان جیهانەکاندا هەمیشە خەمی ئەو خەمی خواستە بەدی نەهاتووەکانە، هەر بەوەندە ناوەستێت ئاشکرایان بکات، بەڵکو جیهان و شوێنگەشیان بۆ دەدۆزێتەوە تا بەرجەستەبن. با بە خەیاڵ و وڕێنەش بێت شاعیر

مەستوورە

هێندەی ڕابردووی لەگەڵ خواستە بەدی نەهاتووەکاندا هەیە، هێندە ماوەی ژیانی لەگەڵ خواستە بەدی هاتووەکاندا نییە، چونکە خواستە بەدی هاتووەکان لەگەڵ بەدی هاتنیاندا، دەمرن و دەگەنە کۆتا، بەڵام خواستە بەدی نەهاتووەکان شاعیر هەراسان دەکەن و داوای بەدیهاتن لەشاعیر دەکەن.

«هونەر گۆڕینی خواستە واقیعەکانە، کە هونەرمەند بۆ خواستی خەیاڵی نایانگاتێ» (١٠)، هەرچی (ئەو)ـە، لەدوو شوێنی جیاوازەوە هێرش دەکاتە سەر شاعیر یەکەمیان ڕەمەکەکانە وەک ڕەمەکی سێکس و خواردن و مەرگ و ژیان و... تاد. دووەمیان حەز و خولیاکانە، بەهەردوو بارەکەدا شاعیر دەخەنە ژێر گوشاری خۆیانەوە.

کە هەردووکیان بۆ گەیشتنە بەو هیوایەی خەیاڵ بۆ شاعیر دروست دەکات، ئەمەش بەخشینی جۆرێکە لەچێژ بۆ شاعیر جا چ بەدیوە جەستەیی، یان دەروونییەکەی بێت. بۆیە بەشێک لەو خواستانە سروشتین و بەشێکیان دەستکردن و لە ئەنجامی ئەزموون و تێکەڵی دەروبەرەوە بۆ مرۆڤ دروست دەبن. (١١)

ئەم ئەزموون و تێکەڵ بوونە هەمیشە لەگەڵ خۆیدا خەون دەهێنێت، کۆمەڵێک خواست دەهێنێت، کە مەرج نییە شاعیر خۆی لە سروشتی خۆیدا هەیبێت، بەڵکو ئەم سەرئەنجامی سەرسام بوونە بەدنیای دەوروبەری خۆی، یان لە ئەنجامی ئەو گرفت و کێشانەی لەگەڵ جیهانی دەرەوەدا مرۆڤ ڕووبەڕووی دەبێتەوە، هەموو ئەمانە پێکەوە سەرچاوە و ئیلهامی شاعیرن بۆ گەورەکردن و فراوان کردنی جیهانەکەی خۆی کە ئەویش شیعرە.

«چێژ بەپێی تیوری ئێمە کۆمەڵێک گیروگرفتی ئەرێنی و نەرێنییە کە ڕەمەکەکان وەک چاوگێک بۆ تێربوون ئاراستەی دەکەن» (١٢).

واتە مەرج نییە چێژ هەر خۆشی بێت، یان لایەنی ئەرێنی لەخۆی بگرێت. نا! بەڵکو زۆر جار مرۆڤ هەیە چێژ لە کوشتن و ئازاردانی بەرانبەر وەردەگرێت، یان چێژی تۆڵەکردنەوە، یان ئەزیەتدانی خەڵک، هەموو ئەمانە بۆ خۆیان سەلمێنەری لایەنی ئەرێنی و نەرێنی چێژن، بۆیە مەرج نییە چێژ هەمیشە خۆش و باش بێت، بەڵکو خۆشی هەیە، بەڵام باش نییە، چونکە (ئەو) وەک گوتمان لایەنی ئاژەڵی لەخۆدەگرێت لەگەڵ ئەوەی کۆمەڵێک لایەنی باشیشی هەیە، وەک هێزی بیناکردن و بنیادنان، بەڵام کاتێک ئەم ئاژەڵپەرستییە بووە یەکەمین چێژی مرۆڤ، ئەوە کارەسات بەدوای خۆیدا دەهێنێت، ئەویش شکاندن و تێکدانی شتەکانە، یان خوێن ڕشتن و تێکەڵکردنی شتەکان بەخۆیەوە گرێ دەدات. لە ڕاستیدا ئەم جۆرە لەشیعردا هەرچەندە بە وشەی جوان و ناسک پڕ بێت، هەمیشە لایەنێکی ناشیرین و دزێو لەخۆ دەگرێت، هەروەها ئەم بنەمایە کێشەیەکی لەمێژینە لەسەر ماهیەت و جەوهەری شیعر زیندوو دەکاتەوە. کە ئایا شیعر ئیلهامە، یان ئەم بارە دەروونیانەیە.

(د. ئەحمەد کەمال زەکی) زۆر بەتوندی دژی ئەوە دەوەستێتەوە کە شیعر ئیلهام، یان سرووش، یان شتێکی پیرۆز بێت، چونکە ئەو باوەڕی وەهایە مادام شاعیر مرۆڤە و لەگەڵ مرۆڤدا دەژیت، لەکار و کاریگەری بەدەر نییە، بۆیە ڕەخنە لەوانەش دەگرێت کە کاتێک باسی شاعیر، یان شیعر دەکەن، هیچ ئەوە بەهەند وەرناگرن کە دەوروبەر و ئەزموونەکان کار لە ژیانی شاعیر و شیعر دەکەن، چونکە ئەم ئەزموونە با زۆر کۆن بێت، یان هی سەردەمانێکی منداڵی و لەیادچووبێت، یان حەزێکی ونبوو بێت، چونکە شیانی ئەوە لەشیعردا هەیە کە هەموو شتە بزربووەکانی شاعیر جارێکی تر زیندوو ببنەوە و لەدوای فەوتان و لەناوچوونیان سەر دەربهێنن، دیارە

ئەمەش لەشیعردا نەک لەواقیعدا، تەنانەت زۆر دژی ئەوەش دەوەستێتەوە کە شیعر بارێکی دەردراو و بۆهاتن بێت، چونکە ئەو لەسەر ئەو ڕایەیە کە شیعر هەمیشە لە خواستەکانی شاعیر، یان جیهانی دەوروبەر و ئەو ژینگەیە دانابڕێت شاعیر ژیانی تێیدا دەگوزەرێت، بەڵام لەپاڵ ئەم ڕا سەختەشیدا دژی ئەوەش دەوەستێتەوە کە شاعیر بەشێوەیەکی پیشەگەرانە و بەدەستی ئەنقەست وێنە دروست بکات و شیعر بنووسێت(١٣).

بەڵکو هەردەبێت ئەو هاوسەنگی و هارمۆنییەتە بدۆزێتەوە کە هەم لەلایەکی بۆهاتن بێت و شاعیر بەویستی خۆی وێنەکان نەسازێنێت، لەلایەکی تریشەوە نابێت شیعر لەواقیع داببڕێت و بەئاسمان و سرووش و ئیلهامەوە ببەسترێتەوە. بەم پێودانگە شیعر بەرئەنجامی ئەو ژیان و ناسۆرانەیە کە شاعیر ئەزموونیان دەکات.

ئەم بنەمایەی (د.ئەحمەد کەمال) ڕێگەمان بۆ خۆش دەکات زیاتر لەپێوەندی نێوان (ئەو) و شیعر تێبگەین. کە چۆن شیعر لەگەڵ کۆمەڵەی ئەودا، هاوپەیمان و هاوئاهەنگە، بەتایبەت کۆمەڵەی خواستە بەدی نەهاتووەکان ئەم جۆرە لەشیعرە، شیعرێکە بە حەزە شەڕانگێز و ئاشتیخوازەکانی شاعیرەوە، یان ئەزموونە تاڵ و شیرینییەکانەوە پەیوەستە، کە پێدەچێت بۆ گەیشتن بەچێژ جارێک جوانی بخولقێنێت و شتەکان ڕیزبکات ، یان کاردانەوەی خۆی لەسەر یارە بێ وەفا و سەرکردە درۆزن و ئەو کەسانە نیشان بدات، کە ڕۆژێک شاعیریان بریندار کردووە (ئەو) وەک هێز وەک دەموچاوێکی ترسناک خۆی لەناو ئەو شیعرەدا نیشان دەدات و ئەو ڕێژی دەکات.

«مەستوورە کە حەسناو و ئەدیبە بە حیسابێ
هاتە خەوم ئەمشەو بە چ نازێک و عیتابێ
هاتووم وتی عوقدەم هەیە قەط مومکینە وا بێ
هیی تۆم ئەگەر ئەم مەسئەلە حەل کەی بە جەوابێ»(١٤)

نالی شاعیر لەم قەسیدەیەدا هەموو ڕەمەک و خواستە بەدی نەهاتووەکانی، کە پێشتر هەیبووە لەسەر مەستوورە خانمی شاعیر بێ ڕتووش دەربڕیوە، بە جۆرێک هیچ شتێکی تێدا نەهێشتووەتەوە، بۆ ئەمەش سەرەتا بە فیلێکی دەروونی ئەنجامی دەدات. هەتا خۆی لە لۆمەکردنی (من) دەرباز بکات بۆ ئەوەی (ئەو)ی زۆر ئازادانە خۆی باوێتە ناو گەمەکانی زمانەوە. نالی هەر لەسەرەتای قەسیدەکەوە دەڵێت لە خەومدا ئەم ڕووداوە ڕووی داوە بۆ ئەوەی خۆی لەو هەموو کۆتوبەندەی (من) بدزێتەوە کە نالی دیوار ڕێژ کردووە، کە مەلایە و خاوەنی وێنەیەکی کۆمەڵایەتی بەرزە لەناو کۆمەڵگادا جا بۆ خۆقوتارکردن لەم هەموو کۆتە دێت شیعرەکەش دەخاتە ناو خەوەوە، واتە لەناو شیعرەکەشدا کە بۆ خۆی جۆرێکە لە زیندە خەو، دێت ئەمەش دەخاتە ناو خەوەوە، ئینجا خەوەکەش وا دەگێڕێتەوە کە مەستوورە گرێی هەیە نەک نالی، واتە جۆرێک لە ڕەوایەتی دەداتە خۆی بۆ ئەوەی ڕەمەکەکانی خۆی لە جەستەی مەستوورەدا بەتاڵ بکاتەوە، کە بە واقیع نەک نەیتوانیوە، بەڵکو ڕوودانی ئەم خەوەی نالی لە پلەی مەحاڵدایە، جا چ لە لایەن خودی نالی کە ئایا بە واقیع ئامادەگی ئەم کارەی هەیە چ لە لایەن مەستوورەوە کەخانەدانێکی گەورە و ڕۆشنبیرێکی سەردەمی خۆی بووە، بۆیە شیعر شوێنی «نالی»یە تا ئەم خەونەی واقیعی بکاتەوە.

«نوکتێکی ظەریفە بە نەصیبی ظورەفا بێ
تەعریفی دەکەم بەڵکو لە بۆ دەرد شیفا بێ»(١٥)

نالی دێتە سەر باسکردنی مەستوورە، کە لەبنەمادا ئەم باسکردنە خودی نووسینەوەی خەیاڵە سێکسییەکانی خۆیەتی دەرهەق بە مەستوورە، بەڵام نالی دەڵێت تەعریفی دەکەم واتە ئەو خەیاڵەی نالی کردوویەتی ڕۆژێک لە ڕۆژان لەسەر مەستوورە نالی دێت لەم شیعرەدا زۆر بە ئازادانە دەینووسێتەوە، کە بۆ خۆی جۆرێکە لە چێژ، واتە لە ڕێگەی چێژی خەیاڵەوە دەیەوێت بڕوات بۆ چێژێکی بایۆلۆژی و دەروون. ئەم کارەی بۆ ڕایی دەکات هەتا نالی ئەم ئارەزووەی دامرکێتەوە و لە واقیعدا تووشی نارێکییەک نەیەت بەرانبەر بە مەستوورە.

«دوککانی توحەف، کانی حەیا، کانیی بەقا بێ
قوببەی لە قیبابی بێ نەقوپابێ
وەک خەیمە بە پەردێکی دوو ئەستونە بەپا بێ
سەر تیلەکی نەختێ بە نەزاکەت قلەشابێ
وەک هیمەتی صۆفی کە لە نێو خەڵوە خزابێ
مەستوور و عەزیزی شەرەف و ڕیفەت و جابێ»(١٦)

نالی لێرەدا دێتە سەر باسکردنی جەستەی مەستوورە و باسی ڕان و ئەندامی مێینەی دەکات و وا وەسفی دەکات کە کەس نەیدیوە و شاراوەتەوە، ئەمە لە لایەک باسکردنە و لەلایەکی ترەوە هەوڵدانە بۆ خۆ بەتاڵکردنەوەی خۆی لە

جەستەی مەستوورەدا. هەتا لە کۆتایی شیعرەکەدا مەبەستەکەی خۆی ئاشکرا دەکات و دەڵێت :

«کێ بێ لە جیهاندا چ گەدا بێت و چ شابێ
تەرکێکی وەها ناسک و پڕ لەززەتی گابێ؟!» (١٧)

هەموو دێڕە بەیتەکانی ئەم شیعرە لە سەرەتاوە وەسف و جۆرێک لە لێسانەوەی جەستەی مەستوورەیە، کە هەمووی بەتاڵکردنەوەی ڕەمەک و غەریزەکانی خۆیەتی لەسەر مەستوورە، هەتا ئەم ئاخر دێڕە کە مەبەستی خۆی دەڵێت و کۆتایی هەم بە کارەکە دەهێنێت و هەم شیعرەکەش. ئەوەی لەم قەسیدەیەدا چالاکە کۆمەڵەی خواستە بەدی نەهاتووەکانی ناو ئەوی (نالی)یە، بۆیە شیعرەکەش شەڵاڵە بە ئامادەگی جەستە و خەیاڵ کە هەردووکیان سەر بە دەروونن و شیعرێکە لەسەر جەستەی مەستوورە ئەو ڕێژ کراوە.

سەرچاوە و پەراوێزەکان:

(١) د. کەریم شەریف قەرەچەتانی، سروشتی مرۆڤایەتی لە ڕوانگەی جان جاک ڕۆسۆ و سیگمۆند فرۆیدەوە، چاپی یەکەم، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر، ٢٠٠٣، ل٨٦

(٢) عبدالرحمن محمد العيسوي، سيكولوجية الشخصية، ب ط، مطبعة عصام جابر، مصر، ٢٠٠٢، ص١٣٧

(٣) نفس المصدر السابق، ص ١٣٧

(٤) سیگمۆند فرۆید، پێنج وانە لە دەروون شیکاریدا، و: صباحی مەلا عەولا، ل١٦٢

(٥) سیگمۆند فرۆید، مووسا و یەکتاپەرستی، و: محەمەد جەواد مستەفا، چاپی یەکەم، لە بلاوکراوەکانی سەنتەری لێکۆڵینەوەی فیکری و ئەدەبی نما، هەولێر، ٢٠٠٥، ل١٢٦-١٢٧

(٦) د. صالح حسن احمد الداهري، د.وهيب مجيد الكيسي، علم النفس العام، ص١٢٧

(٧) ئیریک فرۆم، مرۆڤ لە نێوان ڕواڵەت و جەوهەردا، و: سابیر بەکر بۆتانی، چاپی دووەم، لەزنجیرە بلاوکراوەکانی کتێبفرۆشی سۆران، ٢٠٠٤، ل١٧٠

(٨) كالفن. س. هول، مبادىء علم النفس الفرويدي، ت: دحام الكيال، ط الثانية، مكتبة النهضة، بغداد، ١٩٧٣، ص٢٢

(٩) حيدوش احمد، الإتجاه النفسي في النقد العربي الحديث، رسالة ماجستير، جامعة بغداد، ١٩٨٣، ص١٩

(١٠) نفس المصدر السابق، ص١٩

(١١) بڕوانە: د.شكري عزيز الماضي، تيۆری ئەدەب، و: پ.ی.د.سەردار ئەحمەد گەردی، ل ١٦٦

(١٢) أ.أ. رتشاردز، مبادىء النقد الأدبي، ت: د.مصطفى بدوي، ص١٤٥

(١٣) بڕوانە: د.احمد كمال زكي، نقد دراسة وتطبيق، ب ط، دار الكاتب العربي للطباعة والنشر، المؤسسة المصرية للتأليف والنشر، ١٩٦٧، ص١٠٨-١٠٩

(١٤) مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و فاتح عەبدولکەریم، دیوانی نالی، چاپی چوارەم، بلاوکراوەی کوردستان، ایران، ١٩٧٦، ل ٦٠٣ - ٦٠٥.

(١٥) سەرچاوەی پێشوو، ل٦٠٧

(١٦) سەرچاوەی پێشوو، ل٦٠٨ - ٦٠٩.

(١٧) سەرچاوەی پێشوو، ل٦٢٠.